

УДК 007 : 304 : 001

СПЕЦИФІКА РЕЛІГІЙНОЇ ТЕМАТИКИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МАС-МЕДІА

Ігор Скленар

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Україна, м.Львів, вул.. Ген.Чупринки, 49
e-mail: isklenar@gmail.com*

Розглянуто суть релігійної інформації, проаналізовано погляди різних дослідників на релігійну тематику в українських мас-медіа та її роль у становленні світогляду сучасної людини.

Ключові слова: інформація, релігійна тематика, Церква, мас-медіа, суспільство

Актуальність теми. Доведено, що без релігійної інформації сучасний реципієнт буде відчувати своєрідний внутрішній «голод». Потреба вивчати релігійну журналістику зумовлена її особливою місією в глобалізованому інформаційному суспільстві. Окрім цього, в останнє десятиліття релігійна журналістика розширює свої рамки і виходить поза межі суто релігійних організацій, вона стає окремою спеціалізацією в сфері журналістики (поряд з політикою, економікою, культурою) та ін. і потребує відповідних фахівців для її повноцінного функціонування.

Історіографія питання. В сучасному українському журналістикознавстві, попри мінімальне вивчення релігійної журналістики України, виникло різностороннє наукове зацікавлення цим сегментом інформаційної системи. Щоправда, тут треба зробити відповідний поділ на дослідників релігійної преси (стан релігійного радіо- і телепродукту мінімальний) України і дослідників релігійної тематики в мас-медіа. З одного боку вже маємо дослідників історії української релігійної журналістики. На нашу думку, в середовищі науковців з діаспори найяскравішим прикладом є А.Животко [3]¹, а також журналісти і публіцисти (І.Кревецький, Р.Гайдук, О.Мох). Серед сучасних українських науковців історичні процеси релігійної

©Скленар І., 2012

¹ [3] Животко А.Г. Історія української преси / А.Г. Животко. – Мюнхен: E.Muehlthaler's Buch und Kunstdruckerei GmbH, 1989-1990. – 336 с.

преси України вивчали С.Кость [6]², М.Лозинський [8]³, О.Канчалаба [4]⁴, М.Левчук [7]⁵ та ін. Сучасну релігійну журналістику в системі української аналізували у своїх наукових статтях та дисертаціях такі дослідники як А. Юраш [10]⁶, І.Скленар [9]⁷ та ін. Дослідники релігійної інформації, її тематики та проблематики не є чисельними, особливе місце у своїх студіях цим питанням відводять такі автори як А. Бойко [1]⁸, Ю. Комінко [5]⁹, М. Балаклицький [2]¹⁰ та ін. Релігійну інформацію аналізують в своїх статтях також й журналісти-практики.

Тому ми ставимо собі за мету системно розглянути різний спектр питань обраної теми в межах даної статті.

Об'єктом є релігійна інформація як одна із чисельних потоків інформації взагалі.

Предметом дослідження є специфіка релігійної журналістики та релігійної тематики й проблематики в сучасних мас-медіа.

Новизна статті полягає в тому, що автор систематизує погляди дослідників релігійної журналістики та релігійної інформації в контексті суспільних та релігійних проблем.

Довголітня дослідниця української релігійної журналістики, зокрема

² [6] Кость С. З історії преси і видавничої діяльності Української греко-католицької Церкви / Степан Кость, Богдан Крив'як // Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст.: в 2 ч. – Львів, 2002. – Ч.1 [Структура]. – С. 43-420.

³ [8] Лозинський М. Часопис “Місіонар” – друкований апостол українського народу (1897-1944) / М. Лозинський // Вісник Львівського університету. – Львів, 2004. – С. 283-286. – (Серія журналістика; вип. 25).

⁴ [4] Канчалаба О. Часопис “Добрий Пастир” та духовно-культурне життя суспільства (за матеріалами 1931-1939 рр.) / О. Канчалаба // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2000. – С. 195-198. – (вип. 8).

⁵ [7] Левчук М.А. Висвітлення морально-етичної проблематики на шпальтах преси православної Церкви Волині (1867-2006 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.04. – К., 2008. – 18 с.

⁶ [10] Юраш А. Католицька концепція журналістики / А. Юраш // Вісник Львівського університету. – Львів, 1997. – С.25-30. – (Серія журналістика; вип.20).

⁷ [9] Скленар І. Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, домінанти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.04 – К., 2008. – 18 с.

⁸ [1] Бойко А. Релігія в мас-медіа України: тексти лекцій / А.Бойко. – К., 2009. – 158 с.

⁹ [5] Комінко Ю. Релігійна тематика на сторінках українських загальнонаціональних видань [Електронний ресурс] /Ю. Комінко// Наукові записки Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – Режим доступу до статті: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1455>

¹⁰ [2] Балаклицький М. Адвентистская журналистика и кризис современной религиозной прессы / М.Балаклицький // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – № 745. – Серія Філологія. – Вип. 49. – Харків, 2006. – С 204–206.

преси, А.Бойко наголошує на такому аспекті: інформація релігійного характеру, яка публікується в українських ЗМІ, може бути поділена на дві великі частини. *Перша* – це відомості про концептуальні основи тієї чи іншої релігії, про віровчення, світоглядні засади та історію розвитку віри. Також до цієї частини можна віднести публікації про тієї чи іншої конфесії та про роль і місце релігії в історичному процесі. *Друга частина* – інформація щодо функціонування церков і релігійних організацій, офіційні відомості про їх внутрішнє життя, благодійницька, суспільна, а іноді й політична діяльність тощо.

«Варто відзначити, що статті з тематики першої групи переважно публікуються у газетах, журналах та Інтернет-виданнях, які виходять під егідою церков і релігійних організацій. Ця періодика має постійну аудиторію, яка складається з прибічників конфесії або релігійних організацій. Розповсюджуються друковані видання у церквах, будинках молитви, спеціалізованих крамницях серед тих, хто віддає перевагу тій чи іншій релігійній організації. Редакції цих видань майже зовсім не подають реклами, маркетингова політика не проводиться, що, напевно, не сприяє розповсюдженню вказаної періодики. Щодо другої групи інформації релігійної тематики, то тут спостерігається цікава мозаїчна картина, яка складається з багатьох різнопланових моментів.» [1, С.33-34]¹¹.

Кількісному зростанню релігійної тематики у мас-медіа певною мірою сприяє своєрідна мода серед владної та політичної еліти і бізнес-середовища на публічне, іноді навіть демонстративне, виявлення власної релігійності. У будь-якій сфері суспільного життя інтерес журналістів викликають поточні події. Саме тому подієва інформація передувє в мас-медіа. Чільне місце в інформаційному потоці посідають відомості про події, так чи інакше пов'язані з релігією і діяльністю церков: різноманітні хресні ходи політичного або соціального характеру; протести православних і деяких політиків проти перенесення Греко-католицької митрополії зі Львова до Києва; конфлікти між представниками різних конфесій і релігій; скандальні історії, персонажами яких є представники церков; кримінальні вчинки, пов'язані з релігійними організаціями; висвітлення актів вандалізму у християнських, мусульманських та іудейських культових спорудах і на цвинтарях. [1, С.36]¹².

Ці події реалізуються в мас-медіа найчастіше в інформаційних жанрах – репортажі, інформаційних статті або сюжети на радіо чи телебаченні. Проте подана без коментарів інформація з релігійної тематики часто сприймається викривлено, оскільки аудиторії не вистачає фонових знань про основи віри та про обряди, історичні аспекти існування релігій та сприйняття у суспільстві, сутність конфліктів між конфесіями.

Другою за популярністю проблемою в мас-медіа з аналізованої тематики, як вказує А.Бойко, є питання створення єдиної Помісної церкви в Україні. Воно реалізується в таких аспектах: подолання наслідків політичного розподілу Православної церкви на Київський та Московський патріархати; декларована співдружність різних християнських конфесій (зокрема, церков Київського патріархату, Греко-католицької і Римо-католицької церков, Автокефальної церкви, різних протестантських організацій тощо); проблеми

¹¹ [1] Бойко А. Релігія в мас-медіа України: тексти лекцій / А.Бойко. – К., 2009.

¹² [1] Там само

екуменізму в Україні і світі. При цьому наголосимо, що саме вище перераховані теми потребують компетентності авторів публікацій та неемоційного підходу до їх висвітлення.

У 2005-2009 рр. значно частіше у порівнянні з минулими роками стали публікуватися статті і телесюжети, в яких висвітлюється життя священників, ченців, монахинь, внутрішній устрій монастирів, благодійницька і просвітницька діяльність духовництва – їх робота у сиротинцях, будинках притулку, лікарнях, в'язницях, будинках для людей похилого віку. Прикладом може бути низка публікацій, присвячених священнику з Чернівецької області, який започаткував дитячий будинок. Сьогодні там виховується більше 100 дітей, у тому числі хворих на СНІД, паралізованих, у минулому наркозалежних. На жаль, така тематика стає нецікавою для більшості мас-медіа з тієї причини, що в ній відсутній елемент сенсаційності.

Не менш важливі сьогодні в мас-медіа виступи духовних лідерів церковних та релігійних організацій. В цьому контексті варто згадати розлогі інтерв'ю перших осіб Православної церкви Київського і Московського патріархатів, Греко-католицької Церкви на шпальтах масової преси, а також інтерв'ю, які проводили журналісти різних телеканалів та друкованих мас-медіа з представниками цих конфесій напередодні Різдва, Великодніх свят та ін. З цих інтерв'ю реципієнти мають можливість довідатися про погляди керівників релігійних організацій на певні питання суспільного та релігійного життя.

Ще один тематичний аспект можна окреслити як художньо-мистецький. «Церкви різних конфесій і релігійні організації досить активно реагують на сучасне мистецтво. Журналісти долучають представників різних конфесій до відгуків та коментарів у ЗМІ щодо цих художніх явищ, що без сумнів надає публікаціям не лише глибини, а й дозволяють подивитись на феномени художньої культури з різних, іноді несподіваних, позицій. До цього ж тематичного аспекту можна віднести публікації, в яких порушуються проблеми збереження архітектурної і зображальної спадщини церковних споруд, реставрацію ікон, фресок, мозаїк. Варто відзначити ще один аспект, який можна назвати історично-просвітницьким. Висвітлення історичних подій і постатей, їх і церковно-релігійна діяльність та служіння Богу і людям – ось переважна тематика статей Клари Гудзик, журналістки газети «День» [1, С.39]¹³. Втім не лише популярні суспільно-політичні видання звертаються до релігійної тематики. Ще одна київська дослідниця Ю. Комінко в своїй науковій статті наголошує на проблемі малоефективного висвітлення релігійного життя у ЗМІ. Ю. Комінко зазначає, що зараз сучасні ЗМІ частину матеріалів присвячують діяльності центральних та регіональних органів влади, державотворчим процесам, реалізації основних засад економічної і соціальної політики. Така тематика не випадково знаходить широке відображення на сторінках друкованих видань. Ю. Комінко вважає, що інформування про релігійно-церковне життя в Україні, виховання в людей віротерпимості, адекватного розуміння релігійних процесів, що відбуваються у державі, здійснює релігійна журналістика – галузь журналістики, покликана висвітлювати різні аспекти релігійно-церковного життя в країні. Дослідниця аналізує завдання релігійної

¹³ [1] Там само

журналістики, які розглядає львівський дослідник А. Юраш, зокрема: 1) роз'яснювати релігійну доктрину з метою зміцнення релігійних переконань віруючих, виробляти у них стійкий імунітет до атеїстичних та іншokonфесійних впливів, формувати вміння свідомо й аргументовано відстоювати свої переконання; 2) популяризувати основи релігійного вчення для іншokonфесійної та атеїстичної аудиторії, вести теологічну та церковно-історичну полеміку та дискусії; 3) інформувати прихильників цього віросповідання та всіх, хто потенційно цікавиться релігійною проблематикою, про різні аспекти церковного життя; оцінювати з позицій певної ідеології події всіх сфер (політичної, економічної, культурної тощо) життєдіяльності суспільства задля вироблення специфічно церковного погляду на всі ці проблеми [5]¹⁴. На думку Ю. Комінко, вищезазначені завдання більше стосуються не релігійної журналістики загалом, а власне релігійної преси як системи інформаційно-пропагандистського і видавничого забезпечення всіх сторін функціонування релігійних структур різного статусу і різних рівнів. Загальнонаціональна газета чи журнал, друкуючи матеріал про релігію, не ставитиме собі за мету, наприклад, виробляти імунітет в аудиторії до іншokonфесійних впливів – це скоріше прерогатива ЗМІ, що видаються релігійними організаціями. Завдання власне релігійної журналістики, яка не обмежується лише конфесійними чи церковними виданнями, на переконання Ю. Комінко, є значно ширшими. Вони полягають у тому, щоб: «1) інформувати громадськість про церковно-релігійні події як загальнодержавного характеру, що мають значення для всього суспільства, так і стосуються життєдіяльності певної релігійної громади, окремої релігійної організації; 2) висвітлювати діяльність церковно-релігійних організацій, давати достатній обсяг інформації, щоб читачі могли скласти уявлення про принципи та особливості функціонування тих чи інших релігійних структур; 3) роз'яснювати читачам у максимально доступній формі особливості релігійних доктрин і вчень, їхні переваги та недоліки, еволюцію, місце в історії держави, значення для народу, що дозволить сформувати у читацької аудиторії уявлення про релігійну панораму в країні; 4) розповідати про церковні традиції, релігійні вірування українського народу з метою повернення нації до духовних джерел, передання історичного досвіду у вирішенні суспільно-політичних, культурних і моральних проблем. Засоби масової інформації у своїх матеріалах на церковно-релігійну тематику мають розкривати позитивні ідеали минулого й сьогодення, боротися з поширенням зла, гріха та розпусти і в такий спосіб піклуватися про моральний стан особи й суспільства.» [5]¹⁵. На думку Ю. Комінко, матеріали на релігійну тематику в друкованих ЗМІ становлять досить вузький жанровий діапазон. Хоча у всеукраїнських газетах та журналах серед публікацій на релігійну тематику можна знайти репортажі та есе, огляди та коментарі, проте переважна більшість матеріалів подана у вигляді коротких інформаційних повідомлень,

¹⁴ [5] Комінко Ю. Релігійна тематика на сторінках українських загальнонаціональних видань [Електронний ресурс] /Ю. Комінко// Наукові записки Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – Режим доступу до статті:

<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1455>

¹⁵ [5] Там само

заміток, які можуть бути як регулярними, так і нерегулярними (поодинокими); аналітичних статей (як правило, це прерогатива тижневиків); інтерв'ю (трапляються вкрай рідко); фотофактів (на знімках зображено храми із зазначенням назви та місця розташування; будь-які коментарі чи додаткова інформація відсутні) [5]¹⁶. В інтерв'ю з авторитетним українським релігієзнавцем В. Єленським на християнському мегапорталі [«InVictory»](#) вміщено поради щодо того, як правильно і цікаво висвітлювати релігійне життя суспільства. Вони вписуються у контекст висвітлення теми цієї статті. «Взагалі, для журналіста, який пише про релігію залишаються базовими ті принципи, які обов'язкові для тих, хто пише на будь-яку іншу тему. Журналіст повинен якомога глибше проникнути в тему свого дослідження, не повинен бути упередженим, повинен знати, що таке баланс, розділити факт від коментаря – тобто бути професійним журналістом. І ще звичайно здоровим глуздом. Добре, коли в редакціях є фахівець, але у нас не багато видань можуть дозволити собі мати «релігійного» спеціаліста чи репортера» [11]¹⁷. В. Єленський також зазначив, що, наприклад, у медіа США на релігійній тематиці спеціалізуються близько 500 журналістів. Асоціація релігійних репортерів (RNA) із середини 1980-х до кінця минулого десятиліття виросла вдвічі – до 265 осіб. «Але з іншого боку, наголошує В. Єленський, - мені здається, якщо журналіст дійсно професіонал і візьметься писати на релігійну тему – то він погано не напише. Адже він заглибиться в тему, назбирає різноманітні погляди, проконсультується з експертами, якісно використає звичайні навички журналіста» [11]¹⁸.

На запитання про висвітлення релігійних подій в українських ЗМІ, експерт В. Єленський зазначив, що спеціалісти майже завжди незадоволені тим, як ЗМІ висвітлюють їх предмет. Звичайно, і йому не до вподоби багато неточностей, інколи просто відверта безграмотність і постійне повторювання жалюгідних штампів. «Але роботою ЗМІ в сфері релігії не задоволені і мої зарубіжні колеги – до того ж не тільки релігієзнавці, ще й експерти ЗМІ. Наприклад, Девід Шо з «Лос Анжелес Таймс» якось сказав про тих, хто пише про релігію, зовсім некоректно. Щось наприклад, що більшість із них ледацюги, не хочуть виконувати свою основну роботу і демонструють жадливу безграмотність в тому, що стосується релігії і її впливу.» [11]¹⁹.

Не треба бути глибоким знавцем релігійного життя, щоб не помітити, як українські журналісти допускаються елементарних помилок у висвітленні певних тем, окрім цього роблять упереджені висновки про діяльність певних релігійних організацій, користуються усталеними штампами і кліше щодо них. Рамки статті не дозволяють нам ґрунтовніше розглянути це питання.

Висновки. Незважаючи на мінімальну присутність в українській інформаційній системі, релігійна інформація має дві важливі складові – відомості про концептуальні основи певної релігії, історію розвитку віри та

¹⁶ [5] Там само

¹⁷ [11] Чем больше в светских медиа будет христиан, тем более объективно и всестороннее будет представлена картина мира [Електронний ресурс] // Асоціація журналістів, видавців і мовців «Новомедіа». – Режим доступу до статті: <http://novomedia.ua/node/1105>

¹⁸ [11] Там само

¹⁹ [11] Там само

інформація щодо функціонування Церков і релігійних організацій, офіційні відомості про їх внутрішнє життя, благодійницька, суспільна, а іноді й політична діяльність тощо. Дослідниці А. Бойко та Ю.Комінко співзвучні в тому, що релігійна тематика і проблематика в українських мас-медіа малоефективна, не часто присутня на шпальтах друкованих видань, також в аудіовізуальному просторі; має низку недоліків, зумовлених недостатньою кількістю професійних журналістів. Більше того, зацікавленість журналістів конфліктними ситуаціями в релігійній сфері призводить до спотворення проблем релігійного життя. Релігієзнавець В. Єленський підтверджує наявність подібної проблеми в західних мас-медіа.

Список використаної літератури

1. Бойко А. Релігія в мас-медіа України: тексти лекцій / А.Бойко. – К., 2009. – 158 с.
2. Балаклицкий М. Адвентистская журналистика и кризис современной религиозной прессы / М.Балаклицкий // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – № 745. – Серія Філологія. – Вип. 49. – Харків, 2006. – С 204–206.
3. Животко А.Г. Історія української преси / А.Г. Животко. – Мюнхен: E.Muehlthaler's Buch und Kunstdruckerei GmbH, 1989-1990. – 336 с.
4. Канчалаба О. Часопис “Добрий Пастир” та духовно-культурне життя суспільства (за матеріалами 1931-1939 рр.) / О. Канчалаба // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2000. – С. 195-198. – (вип. 8).
5. Комінко Ю. Релігійна тематика на сторінках українських загальнонаціональних видань [Електронний ресурс] /Ю. Комінко// Наукові записки Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1455>
6. Кость С. З історії преси і видавничої діяльності Української греко-католицької Церкви / Степан Кость, Богдан Крив’як // Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст.: в 2 ч. – Львів, 2002. – Ч.1 [Структура]. – С. 43-420.
7. Левчук М.А. Висвітлення морально-етичної проблематики на шпальтах преси православної Церкви Волині (1867-2006 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.04. – К., 2008. – 18 с.
8. Лозинський М. Часопис “Місіонар” – друкований апостол українського народу (1897-1944) / М. Лозинський // Вісник Львівського університету. – Львів, 2004. – С. 283-286. – (Серія журналістика; вип. 25).
9. Скленар І. Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, домінанти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.04 – К., 2008. – 18 с.

10. Чем больше в светских медиа будет христиан, тем более объективно и всестороннее будет представлена картина мира [Електронний ресурс] // Асоціація журналістів, видавців і мовців «Новомедіа». – Режим доступу: <http://novomedia.ua/node/1105>

11. Юраш А. Католицька концепція журналістики / А. Юраш // Вісник Львівського університету. – Львів, 1997. – С.25-30. – (Серія журналістика; вип.20).

SPECIFICITY OF RELIGIOUS THEMES IN MODERN UKRAINIAN MEDIA

Sklenar Ihor

*Ivan Franko National University in Lviv,
Ukrainian Press Studies Department,
Generala Chyprynky str., 49/402, 79000 Lviv, Ukraine*

It has been considered the content of religious information and analyzed the views of different scholars on religious themes in the Ukrainian mass media and its role in forming the outlook of modern man

Key words: information, religious themes, church, media, society

СПЕЦИФИКА РЕЛИГИОЗНОЙ ТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ МАСС-МЕДИА

Скленар Игорь

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 790446 Львов, Украина*

Было сочтено содержание религиозной информации и проанализированы мнения различных ученых на религиозные темы в украинских СМИ и его роль в формировании мировоззрения современного человека.

Ключевые слова: информационные, религиозные темы, церковные, СМИ, общество.

*Стаття надіслана до редколегії 23.12.11
Прийнята до друку 10.01.12*